

Forslag til Natura 2000-plan 2009-2015

Sdr. Feldborg Plantage

Natura 2000-område nr. 63

Habitatområde H56

Fuglebeskyttelsesområde F42

Kolofon

Titel:

Forslag til Natura 2000-plan 2009-2015. Sdr. Feldborg Plantage
Natura 2000-område nr. 63
Habitatområde H56
Fuglebeskyttelsesområde F42

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram,
Natura 2000-planer, tinksmed, hængesæk, brunvandet sø, mose

Udgiver:

Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen

Ansvarlig institution:

Miljøcenter Ringkøbing
Holstebrovej 31
6950 Ringkøbing
www.blst.dk

Copyright:

By- og Landskabsstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2009

ISBE nr.

978-87-7091-188-7

ISBN nr.

978-87-7091-189-4

Dato:

Forsidefoto: Moseflader i Feldborg Sønderskov.
Fotograf: Karen Thingsgaard

Resume:

Forslag til Natura 2000-plan for Sdr. Feldborg Plantage (nr. 63). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	8
Igangværende pleje og genopretning	8
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	8
<i>Vurdering af tilstand</i>	9
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	11
Målsætning	12
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	13
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	14
<i>Modstridende interesser</i>	14
Indsatsprogram	15
<i>Generelle retningslinjer</i>	15
<i>Konkrete retningslinjer</i>	16
<i>Forslag til virkemidler</i>	17
Sammenhæng og synergi med vandplan	17
Strategisk miljøvurdering	18
Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	19
Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	20
Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	21
Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen	24

Forord

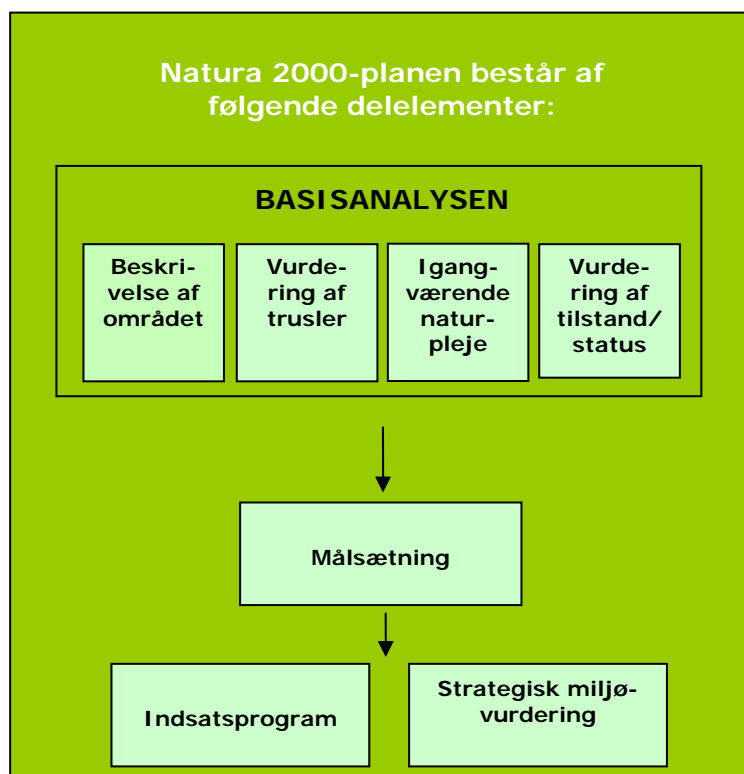
Forordet indskrives i den endelige plan.

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder staten en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder. Skov- og Naturstyrelsen er ansvarlig for de dele af den sammenfattende Natura 2000-plan, som vedrører skovbevoksede fredskovpligtige arealer. By- og Landskabsstyrelsen er ansvarlig for de øvrige dele af planen.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen forventes vedtaget i 2010, hvorefter kommunerne og Skov- og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for områdets handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Limfjorden og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 120 ha og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H56 og Fuglebeskyttelsesområde nr. F42. På [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](http://www.blst.dk/Natura2000plan) (www.blst.dk/Natura2000plan) samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Natura 2000 plan

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 56	
Naturtyper:	Lobeliesø (3110) Brunvandet sø (3160) Vandløb (3260) Våd hede (4010)
	Tør hede (4030) Tidvis våd eng (6410) Hængesæk (7140)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 42	
Fugle:	Tinksmed (Y)

Figur 2. Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området.

Natura 2000-området består dels af nåletræsplantage og dels af lysåbne arealer. Store dele af arealet er rester af et større gammelt moseområde, Hammermose, der ligesom de øvrige store moser i området delvist er drænet og opdyrket til enten landbrugs- eller skovbrugsformål. Arealet ligger således også i direkte tilknytning til en del af den tidligere Hømose, der dog for størsteparten ligger udenfor Natura 2000 området.

Området rummer arealer med meget veludviklet *Sphagnum*-hængesæk med blandt andet en god bestand af den ret sjældne dynd-star. Området rummer også tre større mosearealer med stedvis aktiv tørvedannelse og meterdybt tørvelag. Arealerne er successionsstadier mod aktiv højmose i mosaik med nedbrudte arealer og hængesæk, men er af stor bevaringsmæssig værdi på grund af ret store og stedvis intakte (ikke udgravede) moseflader.

Foto af moseflader og/eller hængesæk

Disse moseflader rummer et godt potentiale for fortsat tørvedannelse under gode hydrologiske forhold. Søerne i området er enten meget gamle tørvegrave eller naturlige brunvandede søer og er alle omgivet af mere eller mindre veludviklet hængesæk af varierende udstrækning. I tilknytning til mosearealerne forekommer våd hede og våd hede i mosaik med tør hede. Tidvis våd eng, lobeliesø og vandløb er ikke fundet indenfor området i 2008.

Området er udpeget som fuglebeskyttelsesområde for at bevare en potentiel ynglelokalitet for tinksmed. Tinksmeden har tidligere været en udbredt ynglefugl i de jyske hedemoser, men er gået tilbage i det meste af Danmark som følge af afvanding og opdyrkning af hederne. Tinksmeden er for at have ynglesucces afhængig af store åbne arealer med hedesøer og hedemoser med høj grundvandstand i yngleperioden (sommerhalvåret). Arten har ikke ynglet indenfor området de

seneste ca. 25 år og er generelt blevet særdeles sjælden som ynglefugl i det midt- og sønderjyske område.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Sdr.Feldborg Plantage findes der en mere detaljeret gennemgang af området. Se [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](#).

Natura 2000-området ligger i Herning Kommune og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Limfjorden.

Trusler mod områdets naturværdier

Næringsstofbelastning Luftbåren deposition af kvælstof udgør en trussel mod alle habitatnaturtyper i området. Laveste ende af tålegrænseintervallet er overskredet for samtlige arealer og højeste ende af tålegrænseintervallet er overskredet for hængesæk. Næringsstofbelastning fra nærliggende intensivt dyrkede arealer udgør en trussel mod arealernes næringsstatus.

Tilgroning udgør en trussel mod tinksmed som ynglefugl. Endvidere mod de mosearealer, der lider under uhensigtsmæssig hydrologi. Endelig er tilgroning med uønskede arter som blåtop en trussel mod vådhede som naturtype. Under de eksisterende forhold med forøget næringsstofbelastning ekspanderer arten i randen af nogle arealer, især hvor hydrologien er negativt påvirket.

Uhensigtsmæssig hydrologi er en trussel mod mosetyperne i området, samt for vådhede, og dermed samlet set for ynglebiotopen som tinksmed kræver.

Uhensigtsmæssig drift inkluderer plantagedrift på tidligere mosebund.

Invasive arter – uønsket art. Invasive vedplanter udgør et problem på ca. 5-6 % af arealet med lysåbne naturtyper, herunder også levestedet for tinksmed.

Igangværende pleje og genopretning

Der er spor efter fjernelse af opvækst af vedplanter på en af mosefladerne. Et mindre driftsareal, der fragmenterede hedearealer i området er ryddet i 2008.

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

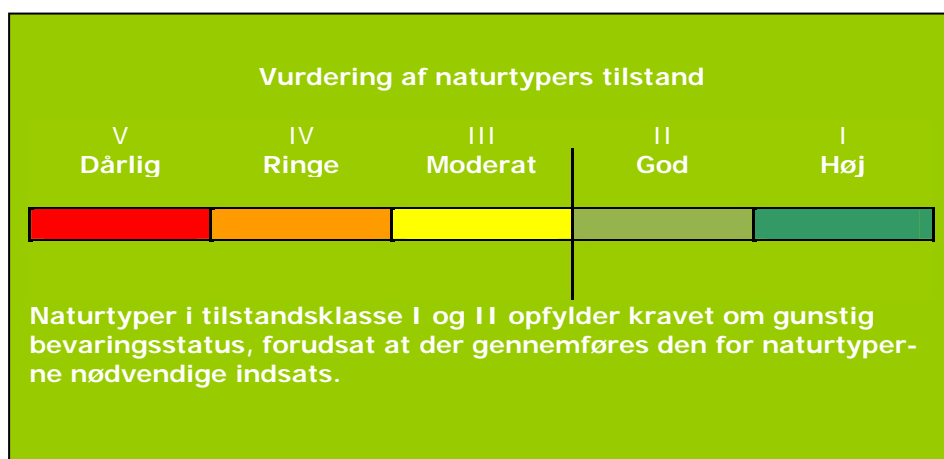
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle na-

turindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

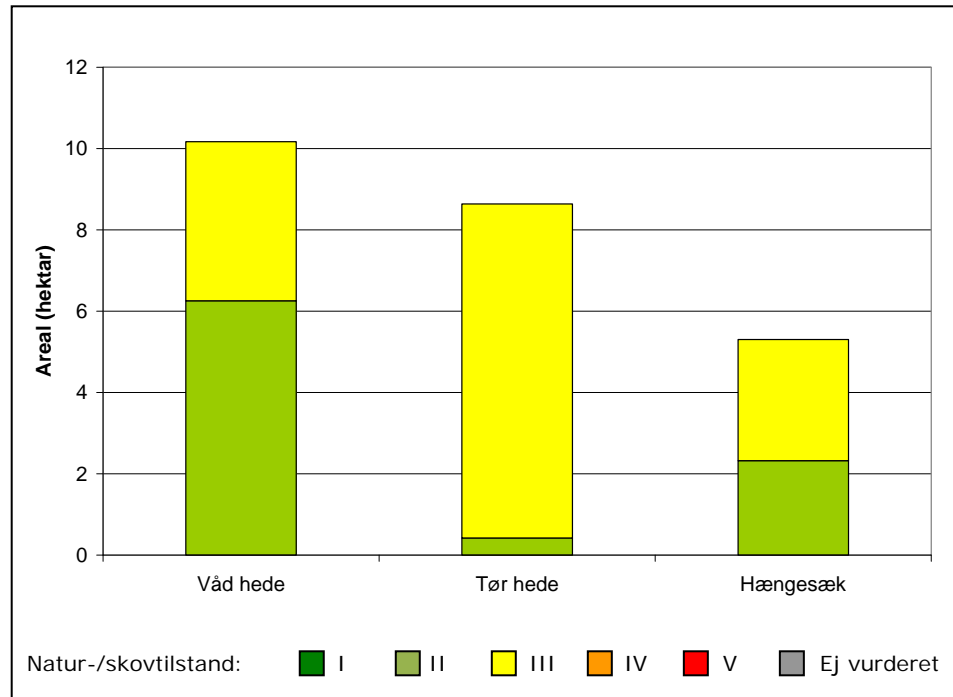
Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden i 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper. Naturtyperne er kortlagt i dels basisanalyserne, dels i en efterfølgende kortlægning. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drænggrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

Strukturindeks og artsindeks sammenevjes til et samlet udtryk for natur/skovtilstanden på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

Figur 4. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

I det følgende nævnes eksempler på tilstandsvurderinger i området.

Af 37 ha lysåben kortlagt habitatnatur, heraf 24 ha som er på udpegningsgrundlaget og behandlet i denne plan, er *ingen* arealer vurderet til naturtilstandsklasse I.

Blot 2 ha er vurderet til strukturtilstandsklasse II, mens 21 ha er vurderet til strukturtilstandsklasse III og under 1 ha er i klasse IV. Dette betyder, at der er ugunstig bevaringsstatus på grund af dårlig struktur.

Af tilstandsvurderingen kan blandt andet udledes, at for hængesæk gælder, at 77 % af arealet med hængesæk befinder sig i artstilstandsklasse I, mens resten vurderes til artstilstandsklasse II. Imidlertid er hele 40 procent af arealet med artstilstand I i strukturtilstandsklasse III, men resten er i strukturtilstandsklasse II. Denne disharmoni mellem arts- og strukturtilstand viser, at der er problemer på de arealer, der huser mange naturtypekarakteristiske arter. Dette kan skyldes afvanding og invasion af uønskede, konkurrencesterke arter, der i tillæg begunstiges af for høj luftbåren kvælstofdeposition, samt er en trussel mod de lysåbne habitatnaturtyper.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på [By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside](#) under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og EU`s Habitatdirektiv fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5) på det biogeografiske niveau.

Gunstig bevaringsstatus

En naturtype har en gunstig bevaringsstatus, når:

- det naturlige udbredelsesområde og samlede areal med naturtypen er stabilt eller stigende
- de særlige strukturer og funktioner, der er nødvendige for typens opretholdelse på langt sigt, er til stede nu og i overskuelig fremtid
- typens karakteristiske arter har en gunstig bevaringsstatus

En art har en gunstig bevaringsstatus, når:

- den på langt sigt kan opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder
- dens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller at der er sandsynlighed herfor inden for en overskuelig fremtid
- der både nu og i fremtiden vil være tilstrækkeligt store levesteder til at bevare dens bestande

Figur 5. Definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU`s vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtyper og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt ud fra deres natur/skovtilstand og de aktuelle trusler og inddeles i *gunstig* eller *ugunstig prognose*. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i

Natura 2000 plan

form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- Ingen naturtyper og arter

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- våd hede, på grund af problemer med dårlig hydrologi og begyndende tilgroning, samt at laveste ende af tålegrænseintervallet for atmosfærisk kvælstofdeposition er overskredet.
- hængesæk og hængesæk i mosaik med andre mosetyper på grund af problemer med hydrologi og begyndende tilgroning, samt at højeste ende af tålegrænseintervallet for atmosfærisk kvælstofdeposition er overskredet.
- brunvandet sø og tør hede på grund af, at laveste ende af tålegrænseintervallet for atmosfærisk kvælstofdeposition er overskredet
- tinksmed, der ikke p.t. yngler i området – på grund af områdets ikke helt tilfredsstillende tilstand set ud fra tinksmedens krav til vandstand, samt større træfri områder i yngletiden. Den danske ynglebestand er desuden i generel tilbagegang.

Prognosen er ukendt for:

- tidvis våd eng, lobeliesø og vandløb med vandplanter, som ikke er fundet ved genkortlægning i 2008

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand

Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen

Natura 2000 plan

- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden.

Målsætningerne rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2007: "Natura 2000-retningslinjer for målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

- *Det overordnede mål for området er:* At sikre forekomst af større lysåbne mose- og hedearealer med gunstige hydrologiske forhold, således at betingelserne for, at tinksmed kan yngle indenfor området, er til stede og de sure habitatnaturtyper, der forekommer i området sikres god - høj tilstand.
- De våde heder og muligheden for, at der over tid udvikler sig aktiv højmoser på mosearealerne, prioriteres højt. De våde heder søges sammenkædet, og arealerne udvides hvor de naturgivne forhold tilsiger dette.
- Naturtypen hængesæk sikres god - høj naturtilstand også hvor den forekommer i mosaik med nedbrudt højmoser.
- Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode yngle- og fourageringsmuligheder for arten.

Baggrunden for den overordnede målsætning

I Sdr. Feldborg Plantage er der specielt fokus på våd hede og muligheden for at sikre større moseområder, der har potentiale til at udvikle sig mod højmoser, som er en særligt truet naturtype på EU-niveau. Dette indebærer optimal hydrologi for naturtyperne hængesæk og de tørvedannende arealer som helhed. Forekomst af større lysåbne mose- og hedearealer med gunstige hydrologiske forhold vil samtidig sikre, at betingelserne for at tinksmed kan yngle indenfor området, er til stede.

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger for naturtyper og arter i Sdr. Feldborg Plantage:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose, er målsætningen gunstig bevaringsstatus. For arterne betyder det, at deres levesteder skal kunne danne grundlag for en ynglebestand/antal rastende fugle som minimum svarende til tilstanden ved direktivernes ikrafttræden eller et højere bestandsniveau, der siden da har afspejlet levestedernes bæreevne.*
- *Tilstanden og det samlede areal af levestederne for tinksmed som ynglefugl skal være i fremgang, således at der er tilstrækkeligt med egnede yngle- og fourageringssteder i området for arten.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealer med våd hede og våd hede i mosaik med tør hede søges sammenkædet. Arealerne sikres en for våd hede gunstig hydrologi.*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Våd hede er en prioriteret naturtype i habitatdirektivet, og de skal derfor tilgodeses ved modstridende interesser med andre naturtyper og arter. Konkret betyder dette, at våd hede gerne må brede sig i området på bekostning af tør hede. I Danmarks afrapportering til EU vurderes våd hedes bevaringsprognose at være ugunstig. Naturtypen er derfor opført som truet. Aktiv højmoser er også både prioriteret og truet. Selv om naturtypen ikke er på udpegningsgrundlaget, vurderes det, at tørvedannelse og successionen mod højmoser vil fremmes ved de rammebetingelser, denne plan udstikker for sikring af levestedet for tinksmed. Set over meget lang tid med gunstige hydrologiske forhold og nedbragt næringsstofbelastning, vil de nuværende arealer med hængesæk udvikle sig via naturlig succession til højmoser, mens

ny hængesæk vil dannes ud i de brunvandede søer, der således arealmæssigt på meget langt sigt under planens scenario kan forventes reduceret arealmæssigt.

Der vil derfor blive gjort en indsats for at øge arealerne af især disse naturtyper i forbindelse med sikring af levestedet for tinksmed.

Indsatsprogram

Indsatsprogrammet beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovspligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet er baseret på sigtelinjerne for indsatsen i 1. planperiode, som er beskrevet i bilag 3 og i nedenstående retningslinjer.

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Skov- og Naturstyrelsens eller statslige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Virkemidler og tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition på områdets habitatnaturtyper forventes at ske gennem en kommende ændring af husdyrgodkendelsesloven jf. regeringsudspillet Grøn Vækst, april 2009. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til typerne reduceres, herunder fra dræntilløb, dyrkede marker, overfladevand, spildevand og fodring. For marine naturtyper, større søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*

Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen

Natura 2000 plan

- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i våd hede, hængesæk, hængesæk i mosaik med andre mosetyper og brunvandet sø.*
- 1.3 *De terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Dette indebærer for arealer med tør hede en varieret hedepleje.*
- 1.4 *Påvirkning af naturtypen hængesæk med næringsstoffer reduceres.*
- 1.5 *Der sikres velegnede levesteder for tinksmed. Dette indebærer sikring af store sammenhængende lysåbne arealer uden vedplanter og med høj grundvandstand i yngleperioden (sommerhalvåret).*
- 1.6 *Der sikres levesteder med hensyntagen til tinksmeds sårbarhed overfor forstyrrelser.*
- 1.7 *Invasive arter bekæmpes med bedst kendte metode, og spredning forebygges*
- 1.8 *Blåtop, der optræder invasivt på hængesæk og nedbrudt højmose, samt vedplanter med undtagelse af mose-pors bekæmpes på de lysåbne arealer, og deres spredning forebygges for at sikre tinksmedens levested.*

Konkrete retningslinjer

Sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Arealer med den prioriterede naturtype våd hede skal sammenkædes og udvides, hvor de naturgivne forhold tillader dette*

Sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.*

Sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Arealet med våd hede sikres optimal hydrologi og søges udvidet gennem reetablering af våd hede/mose hvor dette er muligt. Bedre hydrologi i det samlede område vil samtidig begunstige arealer i succession mod den prioriterede naturtype aktiv højmose.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Skov- og Naturstyrelsen og statslige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen for hovedvandopland Limfjorden, således at indsatsprogrammerne for de to planer er indbyrdes afstemte.

Vandplanens indsatsprogram forventes som udgangspunkt at sikre den eksisterende vandkvalitet og stoppe yderligere forværring heraf. Hvis Natura 2000-planlægningen vurderer, at der er behov for en indsats med hensyn til vandkvalitet, skal disse krav indarbejdes i vandplanens indsatsprogram inden for de gældende rammer.

Der er desuden gode muligheder for at opnå synergieffekter mellem de 2 planer, dvs. at en indsats for at opnå et mål i den ene plan samtidig bidrager til at opfylde målet i den anden plan.

I kommunernes handleplaner kan en koordinering af vandplanens virkemidler og Natura 2000-planens indsatser betyde, at der mange steder kan opnås synergieffekt mellem de 2 planer, hvorved de samlede udgifter til realisering af planerne minimeres.

En indsats via vandplanen, der udtager omdriftsjord på højbund og i ådale for at reducere tilførslen af næringsstoffer til grundvand, vandløb, søer og fjorde, kan ved en hensigtsmæssig placering og drift af disse arealer genskabe eller beskytte bestemte naturtyper. Hvis arealerne placeres og fremtidigt drives i overensstemmelse med retningslinjerne i Natura 2000-planen kan indsatsen således medvirke til at opfylde Natura 2000-planens langsigtede målsætning om gunstig bevaringsstatus for disse naturtyper og deres tilknyttede arter.

En vandplan-indsats, der placeres inden for – eller med påvirkning ind i – et Natura 2000-område, må ikke være i konflikt med det langsigtede mål om opnåelse af gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede naturtyper og arter.

En gennemførelse af vandplanen for hovedvandopland Limfjorden vurderes at indebære, at følgende del af Natura 2000-planens indsatsprogram bliver udført:

- De kommende vandplaner bidrager til at løfte indsatsen med hensyn til forbedret vandkvalitet, herunder reduktioner i tilførslen af næringsstoffer og håndteringen af miljøfremmede

Miljøministeriet, By- og Landskabsstyrelsen

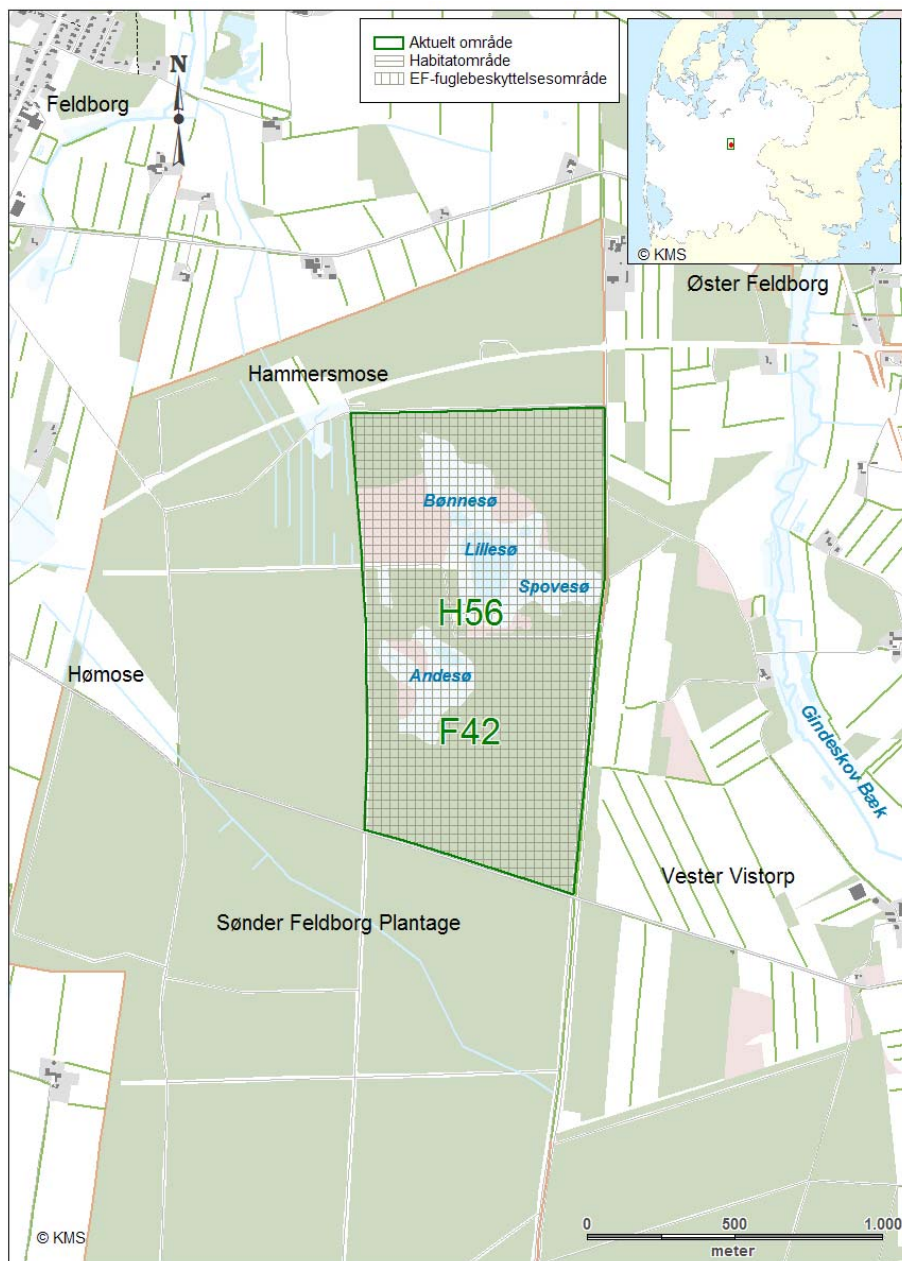
stoffer i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Vandplanerne vil derudover bidrage til at sikre kontinuitet i vandløb. En nærmere beskrivelse af konkrete sammenhænge og synergier med den vandplan, der omfatter dette Natura 2000-område, afventer færdiggørelsen af vandplanforslaget.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af lov nr. 316 af 5. maj 2004 skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 63

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H56 (vandret skravering) og fuglebeskyttelsesområde F42 (lodret skravering).

Bilag 2 - Natura 2000-område, oversigt

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

3110 Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller (lobeliesøer)

Ha

Ukendt

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:

Indsats:

Bemærkning Indsats:

Sigtelinje
1 2 3 4

Mulige virkemidler:

Bemærkning:

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

3160 Brunvandede søer og vandhuller

3,3 Ha

Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:

Indsats:

Bemærkning Indsats:

Sigtelinje
1 2 3 4

Mulige virkemidler:

Bemærkning:

Atmosfærisk N-deposition

Reduktion af næringstilførsel

Administrative retningslinjer

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

3260 Vandløb med vandplanter

Ha

Ukendt

Bevaring eller genopretning af
gunstig status

Trussel:

Indsats:

Bemærkning Indsats:

Sigtelinje
1 2 3 4

Mulige virkemidler:

Bemærkning:

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

4010 Våde dværgbusksamfund med klokkelyst

10,2 Ha

Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Bemærkning	Sigtelinje				Mulige virkemidler:	Bemærkning:
			1	2	3	4		
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel		☒	☐	☐	☒	Administrative retningslinjer	
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje		☒	☐	☐	☒	Hedepleje	
Invasive arter	Naturpleje		☒	☐	☐	☒	Bekæmpelse af invasive arter	
Uhensigtsmæssig hydrologi	Forbedring af hydrologi		☒	☐	☐	☒	Afskæring af dræn og grøfter	

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

4030 Tørre dværgbusksamfund (heder)

8,6 Ha

Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Bemærkning	Indsats:				Mulige virkemidler:	Bemærkning:
			1	2	3	4		
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel		☒	☐	☐	☐	Administrative retningslinjer	
Manglende foryngelse af dværgbusvegetationen	Naturpleje		☒	☐	☐	☐	Hedepleje	
Invasive arter	Naturpleje		☒	☐	☐	☐	Bekæmpelse af invasive arter	

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

6410 Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop

0 Ha

Ukendt

Bevaring eller genopretning af gunstig status

Trussel:

Indsats:

Bemærkning Indsats:

Sigtelinje

1 2 3 4

Mulige virkemidler:

Bemærkning:

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Habitatområde: 56 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

7140 Hængesæk og andre kærsumfund
dannet flydende i vand

5,3 Ha

Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Bemærkning	Sigtelinje				Mulige virkemidler:	Bemærkning:
			1	2	3	4		
Atmosfærisk N-deposition	Reduktion af næringstilførsel		☒	☐	☐	☐	Administrative retningslinjer	
Grøftning og dræning	Forbedring af hydrologi		☒	☐	☐	☐	Afskæring af dræn og grøfter	
Næringsbelastning fra dyrkede arealer	Reduktion af næringstilførsel		☒	☐	☐	☐	Begrænsning el. ophør af drift	ekstensivering, ophør med gødskning og sprøjtning

Natura 2000-område: 63 Sønder Feldborg Plantage

Fugleområde: 42 Sønder Feldborg Plantage

Udpegningsgrundlag:

Areal:

Bevaringsprognose:

Langsigtet mål:

Tinksmed

13 Ha

Vurderet
Ugunstig

Genopretning af gunstig status

Trussel:	Indsats:	Sigtelinje				Mulige virkemidler:
		1	2	3	4	
Tilgroning med vedplanter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Rydning af vedplanter
Tilgroning med græs og høje urter	Naturpleje	☒	☐	☐	☐	Naturpleje
Uhensigtsmæssig hydrologi	Forbedring af hydrologi	☒	☐	☐	☐	Afskæring af dræn og grøfter

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødkning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

.....
MILJØMINISTERIET

By- og Landskabsstyrelsen

Miljøministeriet
By- og Landskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Telefon 72 54 47 00
blst@blst.dk
www.blst.dk